

Baumgartner Alajos feljegyzései

1877–1878

Augusztus havában itt volt nagyméltóságú Tréfört Ágoston, m.k. cultus és közoktatási miniszter (leánya – Editha – mint gr. Batthyány Ferencz gymótfalvi haszonbérlo neje az egész nyarat a plébánia területén – Gyimótfalván – a várban – töltötte) – és kérésemre megígérte, hogy ódon plébániatemplomunkat szakszerűen helyre fogja állíttatni, ha a „Reconstructio” tervét hivatalból hozzá beküldöm.

A kérdéses terv elkészítésére felszólítottam Lang János pinkafői építész, ki el is jött még az ősz folyamán és egy rövid félnap alatt fel is mérte az épületet – de rekonstrukciós tervet egy év múlva sem bírt elkészíteni.

Miután Lang építész a templom helyreállítási tervét többszörös felszólításra sem készítette el, a plébánia hivatal Püspök Ó Méltóságát kérte fel, hogy az egyházmegyei építész – Brenner által készítessen oly tervet. Ez a nyár folyamán meg is érkezett.

E terv szerint az egész régi állapotában meghagyatott volna, csak a nyugati homlokzat északi része (megfelelően a déli oldalon álló lépcsőtornyocskának) egy egészen új tornyot kapott volna.

1879

Julius havában itt volt Steindl Imre műépítész úr Sztéhlo aspiransjével és újra felmérte a templomot. Egyúttal azon ítéletét nyilvánította, hogy templom műértéke megérdemli a conserválást, – állapota pedig megbírja a rekonstrukciót – mit úgy véf 20.000-tal meg lehet eszközölni.

1880

Ugyan ezen idő tájt a plébános ismételten tudakozódott a templom helyreállítási ügy állásáról, hogy megnyugtassák (damit er Ruh gibt!) megküldetett a plébánia hivatalnak a március 11-én kelt miniszteri határozat, mely szerint a munka elkezdése elrendeltetett.

Augusztus 15-én, éppen a nagy bucsu alkalmával érkezett Steinhausz László építész mint Steindl küldötte, hogy a hiányos felméréseket a templom körül pótolja. Miután főleg az apszis szabálytalansága okozta a mérések nehézségét, sőt részben lehetetlenségét, míg a főoltár áll Felsőbb engedély folytán september 8-án, mint kis bucsu napján utólszor használtatott úgy a főoltár (t. Schwey József, őri.sz. mártoni plébános misézett) mint a szószék (t. Hann Károly, felső-óri katechéta szónokolt rajta utólszor) és másnap lebontattak.

A templom hajója és szentély közt az arcus triumphalis befalaztatott és az isteni szolgálat egyelőre a templom hajójában felállított (az új fal előtt) altare portatile előtt tartatott. – alig eszközöltettek meg a szükséges mérések és készítettettek el az elengedhetetlen tervlapok, Steinhausz oktob. 15-én rögtön visszahivatott, hogy Kassán, hol a székesegyház helyreállításánál alkalmazva volt építésvezető, Weber – Würten-

bergből – váratlanul meghalt, a fent nevezett Szttehloval tovább folytassák – természetesen Steindl fővezetősege alatt – az ottani rekonstrukciós munkálatokat.

1881

November hó közepén melegebb vidékre költöztem: Meranba – déli Tirolban – míg a plébánia teendőket a káplán in. adminisztrátorként vezette ...

A templom helyreállítása is – elgyengült: egész éven át nem adott életjelt magáról. Részben szinte örültem e harmónián.

1882

Január hóban még Meranból írtam úgy Steindl építész úrnak a munka megkezdése miatt, mint Batthyány Karolina gfné Ő Méltóságának, hogy ügyünket barátságos magánúton a miniszter Ő Méltóságánál hozza szóba. Március 25-én hazautaztam Szombathelyen meggyőződtem, hogy Raffensperger Ignác kőfaragó mester már dolgozik számunkra, sőt hogy egy nagy adag „Werkstein” már a transportra készen vár.

Steinhausz megkezdte az építési előmunkálatokat és miután a templom körüli rendtelenség nem engedte, hogy az isteni szolgálatot itthon tartsuk, július óta Gymótfalván tartattak a vásár- és ünnepnap i isteni szolgálatok. Köznapokon a sekrestyében miséztem.

Az egyes szakmunkák jobbadán szombathelyi iparosoknak adattak ki accordban, azonban mégis úgy, hogy minden az építésvezető Steinhausz László úr közvetlen felügyelete és ellenőrzése mellett eszközöltetett. A kőmives munkákat Kirchmayer Károly – a kőfaragómunkákat Raffensperger Ignác – az ácsmunkákat pedig Holzheim Károly – mindannyi Szombathelyről készítette; a szobrásmunkákkal Tihler Máté – ulmi születésű még fiatal szobrász, ki előbb a kassai dómnál volt alkalmazva – bízott meg.

A munka elején lassan haladt: a nyugati front talapzata oly sekélynek találtatott, hogy egy méternyire alá kellett falazni – egészséges terméskő és cement ragasszal – vagy három hétig dolgoztak már a kőmivesek és alig látszott valami. Nagyobb látszata volt a kőfaragók – 4-6 személy dolgozott – és szobrász munkásságának, úgy hogy nagyasszony napjára a kész műkövekből – Werksteine – egy igen ízléses oltárt állíhattunk össze kinn a szabadban.

A balkon alatti fries képezte a mensa előoldalát, mely két oldalt a nyugati főorom párkány kövei által volt flankírozva, míg a mensa felett a háttért a nyugati orom két végső f... kifaragott krabbe-val zárta el, oly formán, hogy egyszersmint talapzatul szolgált a „Sz. Maria”- statuának. Lombozat és virágfüzérék töltötték ki a közbe eső üreket.

A sz. misét nagys. és főt. Griller Ferencz cz. kanonok és pinkafői esperes plébános mondta, főt. Entz Antal, borostyánkői plébános pedig mondta a szt. beszédet – a diófa alatt felállítva volt provisorius szószékről. Az idő délelőtt pompás volt – és a bucsu kellemesen folyt le. – Kisasszony napján ismételni akartuk az egészet, de a folyton permetező eső miatt csak prédikáció volt ismét a diófa alatt, a szt. misét sekres-

tyében „énekeltem” (először betegségem után) melyet a nép esernyők alatt a szabadban hallgatott.

Septemb. 17-én itt volt a templomépítés főfelügyelője: Steindl Imre tanár Ó Nagysága, ki Tolbadból való hazautaztában – Budapestre – Máriafalvára is elrándult. A már kész vagy folyamatban lévő helyreállítási munkálatokkal meg volt elégedve, úgy az értelmi vezetőséget illetőleg, mint a munkásokkal. Csak egy ügy rontotta el jókedvünket: A magas minisztérium kifogásolta a tervezett sanctus torony gazdag ékítményeit és törülendőnek találta a nyugati frontra tervezett Sz. Mária statuát. Ez utóbbinak előteremtését a plébánosra hártotta a minist. leirat. (Kegyes adomány gyűjtését javasolta – most, mikor az embereket sorban exequalják a hátralékos adó miatt!) Míg az előbbire nézve a főépítész úgy egyenlítette ki a dolgot, hogy a terv fővonalaiban megmaradt és csak a krabbek maradtak el, – miáltal körülbelül véf 1.000.- takarítottunk meg. Ezek után a sanctus torony czinklemezekkel való beburkolása bizonyos Burghardt bécsi czégre bízott mégis, úgy hogy a czink patinát kapjon, azaz bizonyos oldattal befestessék, miáltal az egész úgy színre (komolyabb) mint tartósságra nyerni fogna.

Lebontván a szentély dongaforma boltozata, előbukkantak az eredeti góth boltozat szolgálai – Dienste – miáltal az építési terv ismét némi változást szenvedett, amennyiben a tervbe vett egyszerűbb góth keresztboltozat helyett a meglévő Dienst-ek következményeként gazdagabb csillag-boltozat tervezéséhez kellett fogni. (Jelenleg o.i. még csak tervezés, mely a tél folyamán Isten tudja mily incidens következtében igen könnyen örökre is terv maradhat!)

A kőműves-, kőfaragó- és szobrászmunkák különben a gondolható legrosszabb időjárás daczára szépen haladtak: november közepén készen volt a nyugati homlok, énekemporium oszlopainak fundamentirozása, a portale legalább in crudo, az erkély és egész homlokzat (a mérművek – Maßwerk – csak azért nem rakatott be, hogy a fal eshetőleges megüledése folytán ki ne zúzassanak) és a nagy kettős keresztörzsa – Kreuzblume –.

Ez utóbbi november 14-én délután húzatott fel, mely alkalommal nem hiányzott a mozsarak durrogása, zeneszó fent az állványon, rat rat és este egy kis mulatás a munkások számára. – Ez volt az utolsó kedvező munkanap: ezentúl csak tatarozási munkálatokat végeztek a kőművesek – és 20-án, majd meg 21-én elszéledtek; 28-án követték a kőfaragók, – december 1-én pedig Steinhausz László építésvezető is elrukkolt téli szállására Budapestre.

Most – december 2-án – csak a szobrász van még itt, ki egy segédjével az erkély két szabadon álló fiálóját készíti el.

Talán érdekelni fogja a nyájas olvasót – egy-két század múlva – a plébániatemplom építési korára nézve mely adatok jöttek napfényre a reconstructio alatt. Retrograv irányban sorolom elő. Az énekemporium alatt a portálétól jobbra álló féloszlop fehér mész máza leveretvén, alatta sűrű simára húzott, régebbi burkolat látszott, mely a

festésnek nyomait is mutatta. Úgy látszik, az egész hajó négyszögekre volt felléázva, melyek más más kőfajt mutató színekre voltak befestve, – míg az oszlopokat kigyós többszínű sávolyok fonták körül. Egy ily sávolyba bekarcolva ezt találtam:

HIC EVIT DANIEL ADLUNG ano 169 (5?)

A jelzett quadrírozó festés tehát jóval 1690 előtt történt. talán akkor, amikor a déli portálé mellett felállítottat a homokkőből készült gazophilium – Opferstock –, melyen e szám áll: 1666. – Egy másik régi bükkfából való Opferstock, mely 1880-ig az ossariumban a csontok között hevert, kocsisom által tüzelésre felvágatván kihullatta az ajándék pénzeket, melyek a repedésekbe csúsztak: a talált „polturák” legújabb veretű darabja 1670-ből való, – egy a steier oroszlánt feltüntető kis ezüst pénzt 1673-ban verték. Egy poltura 1629-ben készült.

A szentélyben álló szentségajlék (Sakramentshäuschen) 1483-ból való.

Legérdekesebb a nyugati portálé tympanonján észlelhető és sok tudós fejtegetésre okot szolgáltatott felirat. Levétetvén a nagy kötömeg, a feliratos lapot erélyesen lemostam és így kipuczolván a százéves por és törmelék a mélyedésekből a következő képet mutatja (t. i. circiter, mert rajzoló nem vagyok

N.b. Az előrész emelkedett – relief-betűk” Ano

Az utóbbi egyszerű, primitív bekarcolás” 1409

Sok és nagy bajjal járt a plébániai isteni szolgálat megtartása – amennyiben nem volt alkalmas helyiség, hol a hívek elfértek volna. Miután első kérésemre a vicarius capitularis az iskolatermet egyáltalán nem engedte át a vásár- és ünnepnap i stentisztelet megtartásához, megkíséreltük egyszer a templom szentélyében, úgy hogy a sekrestyében felállítottat az oltár, míg a nép a szentélyben ült és állt. Ámde a hideg és még inkább a léguzam oly kiállhatatlan volt, mely a népet és a papot több ily kísérestől visszatartotta. Újabb felterjesztés, erre meglett az engedély az iskolateremnek e célra való felhasználására és december 8-án megkezdődtek benne a szentmisék. Ha a templomban fáztunk, itt izzadságunkban akár meg is főhettünk volna.

1883

Az idő ápril, május és júniusban folyton igen kedvező-száraz lett volna az építéshöz, de az építésvezető a tél folyamán chefjének akarata és – úgy látszik – a minisztérium engedélye szerint a Budapesten építendő magyar parlament tervrajzaival volt elfoglalva, minek eredménye az lett, hogy Steindl terve az internationalis concursusban mint 1-ső jutalmazott és a kivitelre is az lett elfogadva, de a máriafalvi templom reconstructiójához tavasszal hiányoznak a detail rajzok és a munka csak június hó vége felé kezdődött meg.

September 29-én elkészülvén a templom reconstructiója annyira, hogy a harangtoronyra feltűzethetett a kereszt. Ez nap délután 1/2 3 órakor kezdődött az egyk. megáldási ünnepélyesség. A benedictiát a helybeli plébános és Szeiszer Pál, szalónaki plébános valamint Hann Károly, felső-lövői hittanár assistenciája mellett nagyságos Griller Ferencz cz. kanonok és esperesplébános Pinkaföről végezte. – Bár hétközna-

pon volt, mégis nagy néptömeg gyűlt össze. Kik közt ismét a gymótfalvi méltóságos grófi család, özv. Batthány Karolina Grófnő, Károly, Miksa, Maria és Anna gyermekeivel. Kulmer Teréz bárókisasszony és Eisenpach kisasszony vendégeik tűntek ki. – A kereszt feltűzésénél a szokásos módozatok tartattak meg, melyekkel az is járt, hogy a tanuló ifjúság nemzeti cocárdákkal feldíszítve, melynek jelentőségét a plébános előbb megmagyarázta a gyermekeknek, húzza fel – természetesen az ácsok ellenőrzése alatt – a keresztet a templom fal magasságáig. Das war eine Gaudi für die Kinder!

A toronyoromi gömbe az építési okmány, Steinhausz építésvezető által díszesen pergamentre írva, helyzetetett el. Tartalmát lásd 42 méter magasban a templom talaja felett. – A torony magassága a kereszttel megközelíti az 50 métert.

Ez ünnepség tagadhatatlan a legdíszesebb volt az eddigi építési ünnepélyek közt: pro coronide a magas minisztérium közel véf 150-ot osztatott ki a munkások köz remunazatio képp. Hogy ennek folytán volt dínom-dánom kivirradttól kivirradtig nagyon is természetes.

1884

Példásan enyhe tél után a beteges plébános március elején egy kis budapesti útra vállalkozott. Nem ok nélkül tette azt. Tudván, hogy a templom helyreállítása eleddig bár a befejezéstől igen messze voltunk, körülbelül oly összeget emésztett fel, mint amennyi az egészre előirányozva és engedélyezve volt: személyes tisztelgésben kéretett meg tehát Tréfort cultusminister ő. Exc. a további kegyességre. Meg is ígérte – és meg is tartotta!

A munkák fájdalom csak július elején kezdettek meg és a nyár és ősz folyamán elkészült a Sanctuarium boltozata, az új sekrestye, a belsőben a vakolás és meszelés valamint a cementlapokkal való padozat.

Munkába adatott a székek és az új orgona, mely két tárgy az egyházközség pénzén szerzendők be.

Egy mellékoltárra – meghalt kedvesei iránti kegyeletből – gróf Batthyány Károly sen. Szalónakról vét 500 ,-ot ajánlott fel.

A főoltár, szószék és keresztkútra püspök Ő Mga. az úgynevezett „Turmbaufond”-ból megutalványozott véf 4.000. – Az építésvezetőség azonban azon boldog reményben, hogy a mag. ministerium majd hozzáajándékozza az előreláthatólag még szükséglenő summákat, nevezett tárgyakat oly gazdag kivitelben és oly drága anyagból – majolika – tervezte, hogy a magas ministerium mégis megsokallotta a mutatózó hiányt és első ízben csak az oltár felét ígérte kifizettetni – véf 2.500.- a másik felét és a felállítási költséget véf 3.500.- a szószék véf 2.200.- és keresztkút 550.- költségét a hitközségre hagyván meg. Ezen miniszteri rendelet éppen karácsony előestéjén érkezett a plébániahivatalba – Krisztlkindli ajándéknak.

Megemlítendő volna még a plébános fáradozása festett üvegű ablakok beszerzése iránt. Kért, könyörgött több helyen, de eredménytelenül. Rebus sie stentibus az év szomorú auspiciumok közt záródott be.

1885

Szokatlan zord telünk volt, tartós hideg és temérdek hó.

Február vége felé tavasziassá vált az időjárás és éltető verőfény árasztotta sugárait még a m. ministeri hivatalból is. Örökre meghálalandó készséggel Tréfort Ő Excel. kiutalványozta a szószék és keresztmedence költségeit is – amennyiben az a plébánia hivatal rendelkezésére bízott javadalomból ki nem kerülne.

Március elején a templomi székek állítottak fel. Czélszerűek-e? – Menj nyájas olvasó és térdelj bennök egy óra hosszat és aztán mondj ítéletet magad. Március 23-án, mikor a templom hajójában fel lett állítva régi főoltár tabernákuluma, a jobb oldali mellékoltár mensájára egy ideiglenes szószék a régi helyére és keresztelő medence és a szentély egy erős szövetű szőnyeggel el lett különítve, a templom hajója fel lett szentelve ... Az időjárás nem igen kedvezett az ünnepélyességnek: nedves és hideg idő volt egyáltalán: bent a templomban pedig olyan légvonat, hogy a szószéken életveszélyes volt hosszabb ideig maradni.

Május 1-én megnyílt Budapesten az országos kiállítás, melyen ugyancsak bámulatra ragadta a szemlélőt Magyarország gazdasági, ipari és művészi termékeinek hosszú sora. A művészi tárgyak közé ki kellett volna állítani a mi templomunk majolikából készült főoltárát, szószék- és keresztmedencéjét, de mindenféle akadályok közbejötté folytán csak az utolsó tárgy készülhetett el a megnyitásig – és ezt se állították ki.

Külsőleg a kiállítást megnézni voltaképpen azonban a templom belső felszereléseinek még hiányzó részét kérelmezni a m. cultusministeriumban – a plébános szinte lerándult Budapestre. Az alsóbb hivatalnokok bízattak, a döntő körökben pedig azon nézetnek adtak kifejezést, hogy az utódoknak is hagyjunk valamit.

Nem is történt az egész éven át semmi. Késő ősszel mégis azon kilátással leptek meg, hogy jövő tavaszra kész lesz minden és az enyhébb idő beálltával fel is fog állítani.

„Enyhe idő!” – ez kellett volna ám egész télen át ... Valóságos Isten kísértése volt a félig kész hiányosan záró ajtók és ablakok a helytel közze még nedves templomban az isteni szolgálatot megtartani. A léghuzam néha eloltotta az öröklámpa lángját, a férfiak pedig kezüket fejükre kulcsolták, hogy agyvelejüket meg ne hűtsék.

1886

Júniusban itt járt a collandatiós-bizottság: Eilers Frigyes m. kir. Főmérnök Szombat-helyről, Mezey Béla, Keresk. miniszt. számtiszt Budapestről és az építésvezető Steinhauz László. Csekélységem részbeni közreműködésével megvizsgálta a kőműves kőfaragó és ács munkákat – és úgy a munkálatok kivitelét mind a számadásokat rendben találta. Az utóbbi a plébánost is nagyon közel érintette, mint ki az építési u. u. kézi pénztárt is adminisztrálta, melynek forgalma eddig megközelítette a véf 7.000-ot. Rendben találtatott ez is.

És rendben volt, hogy az építésvezető itt tartózkodása alatt megérkeztek a főoltár részei és hogy egy füst alatt felállította rendelkezési helyére. De már az éppenséggel

nem volt rendjén, mikor Zsolnay azon hírrel köszöntött ránk: A szószék és a kereszt-kút csak 1-2 hét múlva lesz útnak indítandó. Az építésvezető, ki már egy év óta mint a magyar parlament építésvezetőségének egyik tagja, Budapesten amúgy is csak nehezen volt nélkülözhető, nem várhatott és a meglévő részletek felállítását után elutazott.

Pontosabb volt Budai asztalos Budapestről, ki az orgonaházat állította fel. Az Aviso sarkán itt termett és 2 nap alatt másodmagával felállította a hatásos szép falszerelvényt.

Augusztus hóban Pepperl, szombathelyi orgonaművész elkészült az orgonaművel is – és szeptemberben átszállította ide, hogy az őszi szentségimádási napon először szólalhatott meg a templomban.

Így lassacskán egyik tárgy a másik után megkerülve – elszomorodott minden műértő – és főképp parányiságom, bár műértő nem vagyok – ha egy tekintetet vetett a főoltárra. Szép – de nem hat! Középen az egyes részeket tekintve, úgy szólva az egész elnézhető a fogékony ember órahosszat és mindjobban meg fog tetszeni neki: de távolabbi álláspontokról az egész tekintve – hidegen hágy, míg festett ablakok színes világításba nem helyezik legalább a sanctuáriumot. Festett ablak okvetlenül szükséges!

Szükséges igen, de ehhez pénz is szükséges, ami nincs, annak kinek érke volna a műszétség iránt: akiknek pedig pénzük volna – szegények, mint műismerők és néha ... sunt nomines non sui juris. Másképp fogadta ismételt könyörgésemet Vas megye alispánja, ki mint a gyimótfalvi grófi család vendége, néha megfordult itt is. Megígérte hathatós szószólását a megyei gyűlésen és szavát emberül beváltotta. Előterjesztésére a megyei törvényhatóság megszavazott véf 1.000.- a templomi belső felszerelés kiegészítésére, főképp festett ablakok megszerzésére.

Evvél párhuzamosan folyt a kicsibeni koldulás is: főképp Marie grófkisasszony Ó Mga. Gyimótfalváról, kinek nemes bőkezűségét és lankadatlan kitartását bizonyos kézi munkák előállítására majd alább kell méltányolnom, vállalkozott egy gyűjtő ívvel megindítani a magasabb körökben az adományszedést.

Az év vége felé megküldte Zsolnay a szószék és kereszt-kút részleteit is. A templom szentélyben helyeztük el és befőtük a nagy függönnyel, mellyel előbb a templomhajót elzártuk – úgy hogy azóta a templomlátogató fél templomban és fél magazinban képzelheti magát.

1887

Az év elején megérkezett a szószék hangfogója is. Bártfán készült és via Budapest átutazva az egész országot, szerencsésen eljutott a lengyel határról az osztrák-stájer határra ... a máriafalvi templom szentélyébe, hol a nagy szekrények befödetlen pusztagában éktelenkednek még ma is, – és a pap pajtájában, hova a legelső nagy lapot el kellett dugni, miután az óriási szekrényt nem lehetett a templomajtón beszállítani. Már majd az építésvezetőség mit fog vele csinálni ?! ...

Március hóban utolsó könyörgő lépést tettem a magas minisztériumnál a festett templom ablakokra még szükséges véf 650.- kiutalványozása iránt. – Éppen a feltámadás előtti órában kaptam magán úton – hej! sok magán úton csatangoltam én már ezen koldulási guerilla-hadjáratban – a rövid tudósítást: „Kérésed teljesítve van; a tervek beküldésével Steindl fog megbízatni Sz..... „ Hogy is mondta Petőfi?

„Már így nem marad sokáig,

Így vagy úgy lesz – majd elválnak” – Steindl országában.

1888

... Húsvétkor (Ápril elején) kezdtem ismét misézni, de május hóban ismét oly gyenge lettem, hogy képtelen voltam minden szellemi munkára.

Lézengve néztem a szószerék és vasrácsazat felállítását a templomban, melyet Steinhauz építészvezető végre valahára augusztus hóban megesközöltetett.

E tájban jött ismét új káplán, Szamalovits Ferencz újmisé, ki természetesen mint homo novus mutig el volt foglalva a lelkipásztorkodás dolgával: a templom belső felszereléseinek ezerféle teendői rám maradtak. Keserves munka volt az! Október elején készen voltunk vele.

Benedictio Ecclesie! Püspök Ő Méltósága okt. 27-re tűzte azt ki és saját maga akarta azt végezni. Az utolsó perczben lemondott a tervről és Ngú Stegmüller Károly apát kanonokot küldötte helyettesíteni.

A felavatás ünnepélyességeit minek írnam le? A helyett álljanak a jelen volt funkcionáriusok nevei:

Pontificans:	Ngs. Dr. Stegmüller Károly apát kanonok úr
Szónok:	ft. Putay József, alsó-őri plébános, h. esperes.
Ceremoniarius:	ft. Hahn Károly dobrai-
Libiter:	Mayerbeck Mihály, őri-szt. mártoni pléb.
Infulista:	Jesztl József, kiczládi
Pastoralista	Rathner Mihály, pinkafői,
Diakónusok:	Kapler Ferencz, felső-lövői katecheta, Arasz Adolf, vörösvári pléb.

Thuriferi: Wallner Alajos, farkasfalvi pléb.

Balogh Dénes, felsőőri pléb.

Acolith Szamalovits Ferencz, helybeli káplán

Rónay felsőszénégetői kápl.

assistensek

ab. functione: Rátz Ferencz, borostyánkői pléb.

Baumgartner Károly, pinkafői kápl.

Erust lékai kápl.

Schuch Mihály, október eleje óta, itteni kántortanító sikeresen működött a kórrussal: általános tetszést aratott – és a coecilianusi templomi énekek ellen táplált előítéletek mintha elenyésztek volna.

Hálás elismeréssel fel kell még e helyen jegyeznem azon nagy ajándékokat, melyeket a plébániahivatal a mélt. Batthyány családtól a templomi felszerelés kiegészítéséhez kapott.

Batthyány Karolina grófné ö Mtósága Gyimótfalváról éber részvételjes figyelemmel kísérte az egész ügyet és akárhányszor volt közbenjárónk a magas minisztériumnál – ha a plébániahivatalnak az unalomig gyakori folyamodásai sikertelenek voltak. És ezen közbenjárásnak sokat – igen sokat köszönhetünk! – De közvetlenül is segélyezte ügyünket bő adománya által.

Díszes padokat készíttetett a grófi család számára, mely a szentély jobb oldali puszta falát stílszerűen megeleveníti.

Két leány – Maria és Anna grófkisasszonyok – közreműködése mellett készíttetett ó-német-hímzésű fehéreneműt: 3 albat, 2 rochetumot, 6 corporalet, 12 purificatinumot, 12 lavabo-kendőcskét, 4 ministrans-öltözetet, s több kisebb apróságokat.

Mária grófkisasszony szinte sajátkezűleg hímzette az igen díszes baldachimuvot, festette a saját költségén készült könyvpolczot, s ajándékozta a tabernákulum selyem bélését.

A baldachinum montírozását is grófi család eszközölte.

Gr. Batthyány Károly senior – Városszalónakról – megaranyoztatta az általa már korábban ajándékozott monstranciát, és adott véf 500-at egy mellékoltárra.

De mások is szép ajándékokat adtak:

Kulmer Teréz, báróné egy hímzett oltárterítőt a főoltárra

Wossala nővérek szintén egyet

özv. Deseő Klára asszonyság hasonlóképp egyet és egy rochetumot, mely tárgyakra a 70 éves nő saját maga kötötte a díszes és tartós csipkéket.

Káplár Ferencz, lövői katecheta ajándékozott 1 díszes mise-kánon párt

Kész pénz ajándékokat szedtek

Fentdicsért Mária grófkisasszony, véf 300 körül

Steinhausz László építésvezető budapesti ismerősei közt véf 60.-

Fleisz József a közeli környéken cir. of 180.-

Deus retribuatur omnibus!

1889

Tréfört miniszter halála után a minisztérium részéről újabb segélyt nem igen lehetvén reményleni, a még hiányzó mellékoltárt – úgy ahogy – a magunk emberségéből kellett kiteremtenünk. A skicce-rajzot még az építési iroda nyújtotta, melyet némi változtatás – egyszerűsítés – után Graus János. gráczí egyetemi tanár és nagyszerű művész felügyelete alatt – detail rajzok nélkül – Debelak Walbert gráczí műasztalos készített el és Sirock Vilmos decorateur festett és aranyozott meg. – A felállítást itteni iparosok által jó magam vezetem; és október 19-én készen állott – a benedikálásra.

1890

Többszöri erélyes figyelmeztetés után Ertl Miklós, szobrász, ki úgyszólván a templom körüli szobrásmunkát végző mesterek mellett képezte ki magát, megcsinálta a már 2 év előtt elvállalt kiegészítő részleteket a pastophoriumhoz. Egy bányász – Uhliř – pedig fedezte a költséget az ott alkalmazott szt. Veronikát ábrázoló szobrocskához – míg a másikat – Szt. Alajos – a templomi pénztárból fizettem ki. (véf 4.-)

1892

Ez év arról emlékezetes, hogy a paplak fedele a szó szoros értelmében ránk szakadt és így ez év folyamán újra kellett építeni úgy a cselédlakosztályt a konyhákkal együtt, mint a gazdasági ubicációkból a kocsiszint. A terveket a szombathelyi állami mérnöki hivatal csinálta – átkozott felületességgel – a munkát pedig a pinkafői építőmester Brenner Ferencz. – Míg az építőanyagot és munkát a vallásalapí pénztár fedezte, a napszámot és igás munkát a plébániabeli híveknek kellett végezni. Az állam másfél ezer forint megváltási összeget követelt, mit a plébános figyelmeztetésére a község nem adott meg, hanem a munka in natura leszolgáltatására kötelezte meg – de csak addig, míg a munka megkezdődött: amikor is Brennerrel nem egészen 900 ft-ban alkudtunk meg, mely összeget a hívek a ház és földadójára arányosan kivetettünk. (A legnagyobb gazdákra véf 16,60 esett, a legkisebbek 1.66 -ot fizettek, mi igen simán be is folyt.)

1896–1901

1898-ban a Bánffy-féle esztelen és törvénytípró uralma megszűnésével kormányra került Széll Kálmán, volt iskolatársam. Jóllehet ennek katholicitásához is sok kérdőjel volna irandó: de miután mint komoly és jóindulatú férfit ismertem, gratuláltam neki – és egy füst alatt kunyoráltam is, hogy templomunkat stílszerűen festesse ki. Alig 3 hét múlva itt volt az igenlő felelet.

1899 május végén megkezdte Glaser János, budapesti festő a munkát és alig 2 hónap alatt be is volt fejezve.

Ámde Vlassits cultusminister nem utalványozta ki az állványozási költséget. Tanácsomra a község itt véf 250-nyi készpénzt, melyet egy keresztút felállítására adtunk össze, oda fordította, – csakhogy a munka késedelmet ne szenvedjen. Mikor aztán a munka kész volt, én egész szerényen kértem a minisztertől a költség megtérítését, – vagy egy stílszerű keresztút felállítását. A felelet – csodálatosan – nem váratott magára sokáig és (Gr. Erdődy Gyula követünk közbenjárása mellett) úgy határoztak a magas minisztériumban, hogy ők adnak véf 800-at a keresztútra, melyet én szerezzek be, Glaser meg fesse. Ezt a munkát véf 120-ért megváltotta.

Többoldani tapogatózás után A. Müller-rel Innsbruckban léptem összeköttetésbe – és megkezdődött számomra a „Keresztút”. 2 és fél évig tartott, míg végére járhattam az ügynek. Miután az előlegezett véf 400.- daczára csak nem liferált, rendeltem nála 2 csillárt is, melyeket pontosan szállította. Schmid testvérek Iserlohn-ban szállították véf 305-ért. A még hiányzó összeget pedig előlegezett véf 400-ig per útján hajtottam

be az ípsétől. De a contractusunk érvényben maradt: mégis egy clausurát volt kénytelen elfogadni, hogy ha a munkát egy bizonyos időre nem liferálja, tetemes poenalét fizet. Ez sem használt. Végre Dr. Wackernell ügyvéd Innsbruckban tanácsára megrendeltem én a terracotta képeket egy francia czégnél és csak a festést bíztuk A. Müllerre. Elég hiányosan végezte! De csak hogy vége szakadjon a sok irka-firkának elfogadtam és édes anyja rimánkodására a poenale legnagyobb részét is elengedtem. 1902 évi febr. havában lett a keresztút egy Szt. Ferencz-rendi pap által benedicalva – és a hívek nem várt buzgalommal végezték a nagy böjt alatt a „Stations-Andacht”-ot.

Meghasonlott egyén, – az utolsó pláne egy élhetetlen és erkölcstelen fehérnép kedvéért egyszerűen megszökött. (50 hos magyar Ostermann-ból) a neve a híres firmának.

NM. TISZTELENDŐ ÚR! TISZTELT PLÉBÁNOS ÚR!

Steinhausz László levelei

A megfeszített munka után végre elérkezett egy szusszanásnyi szünet, s csak most tudok a különböző ügyekről kimerítően tudósítani. A parlamenti terveknek (a legújabb átdolgozás) február 16-ig el kellett készülniük, – Képzelteti, „majdnem sáncolnunk” kellett. A parlamentépítési tartományi albizottság tegnapi ülésén a tervek már elfogadásra kerültek, – jövő csütörtökön kerülnek a országos bizottság elé és

utána valószínűleg az egész ügyet a képviselőház napirendre tűzi! Ezzel mi egyelőre meg is tettük a dolgunkat és rátérünk a napirendre.

A belső berendezést érintő megkeresése az Ön óhaja szerint teljesült; Steindl készségesen átvállalta a tervek elkészítését, – mivel azonban eddig minden lendületünkkel a parlamentre kellett vetnünk magunkat – Máriafalva elmaradt és így az építkezési szezon kezdetéig a boltozat kivitelezésével, a belső berendezéssel és az egyéb végrehajtandó munkákkal, ha csak ezen dolgozom is, elkészülni már nem tudok, ezért Steindl-t hívom segítségül.

Miután a többi restaurálásnál nincs semmilyen sürgető munka, – a parlament is szünetel néhány hónapig (tárgyalások, bizottságok, tanácskozások stb.) – így aztán – néhány nap elteltével, ha kifújtuk magunkat – Tandor, Sztehlo és én egyesült erővel látunk hozzá Máriafalvához és a még fennmaradt munkákat bizonyára időben be tudjuk fejezni.

A főoltárt illetően egy igen öröndetes hírt kell közölnöm a Nm. Tisztelendő úrral. Steindl majolikát választott anyagául, vagyis egy olyan anyagot, amely jól megválasztott tónusok esetén pompa, csillogás és a színek díszítő ereje tekintetében szerfölött csodás hatást ér el – az oltárlap így természetesen lemarad, hogy tisztán a szobrászat domináljon. (Az oltárlap esetleg a mellékoltárra kerülhet.) Azt gondolom, hogy nem tévedek, ha feltételezem, hogy Tisztelendő Uramék bizonyos kételyeket fognak támasztani – mármint a kiválasztott anyag miatt – mivel a majolika létjogosultságáról és teljességéről korunk építészetében saját tapasztalattal nem rendelkeznek. Azonban biztosíthatom Önöket, hogy Máriafalva ezen anyag felhasználásával olyan mestermű birtokába jut, amely kis ráfordítással képes viszonylag nagy (szolid) gazdagságot kifejezni és mutatós is, – ez az anyag továbbá szoliditását és tartósságát tekintve a fánál és a kőnél – még a keményebb kőnél is – sokkal jobb, mert a majolika a márványnál is keményebb. Ez ügyben már kapcsolatba léptünk a Zsolnay céggel, – Zsolnay kész vállalni ezen munkát, – ugyanakkor azzal a feltétellel, hogy az oltár az országos kiállításra (Budapest 1885.) eljusson. E dologról én a következőket gondolom: tekintve, hogy az anélkül is híres Zsolnay cég – az oltárt, mint kiállítási tárgyat – tehát mint remekművet biztosan lelkiismeretesen és művészien fogja elkészíteni, tekintve, hogy Zsolnay ilyen körülmények között biztosan alacsonyabb árat kér (hiszen kiállítási tárgyához megkapja a mi terveinket és utasításainkat) – végezetül pedig tekintve, hogy Máriafalva ezáltal egy sosem remélt műalkotáshoz jut, ezen jelentős előnyök okán könnyedén elviselhetjük azt a kellemetlen helyzetet, hogy az igazi oltár egy évvel később – ősszel (1885.) – kerül felállításra. Ez idő alatt használhatnánk a mellékoltárt, esetleg egy a szentélyben felállítandó szükségoltárt. Erről kérném az Ön becses véleményét.

Folyó hó 10-én érkezett a miniszteri átirat, amely alapján a Nm. Tisztelendő Úrnak a még kifizetetlen számlákra 169,67 fl-t Felső-Eőrrre az adóhivatal pénztárába utaltak. Most, hogy ezt ismertetem (bár kissé megkésve – de mégis...) az említett összegről – amely az Ön számára bizonyára ismeretlen – a következőket kell szíves figyelmébe ajánlanom. A 17. számú számlát (Reimer) – Steindl kérésére – én változ-

tattam meg, hogy Reimer is szerepeljen már a 780 fl valós összeggel, – azt a 202,10 fl-t, amelyet Burkhardt kapott, mint az elvégzett munkára kapott előleg, a 26. számú számlára került, – az erre vonatkozó nyugtát mellékelem. Reimernek megküldtem egy újabb 780 fl-ről kiállított benyújtásra szánt nyugtát (csalnom kellett – aki „a”-t mond, mondjon „b”-t is! , a számla illetve a nyugta elveszett az iratok között stb.), ezt az újabb nyugtát ő meg fogja Önnek küldeni, Nm. Tisztelendő Úr vegye fel ezt a 780 fl számla helyett, ez utóbbit pedig semmisítse meg! Steindl szerint valami véletlen folytán vagy ellenőrzés során könnyen kiderülhetne a dolog, s esetleg kellemtelenségeket okozna mindannyiunknak, – ami a 202,10 fl többletkiadást illeti, mi már elég motiváltan betejesztettük a dolgot. A 220,10 fl-t deklarálom mint *előleg*-et, – Burkhardt kereseti igazolványában a megfelelő helyeket nem töröltem, hanem levontam keresetének összegéből 202,10 fl *előleg*-et. Különben Burkhardt kereseti igazolványát már utaltuk – tehát az ügy teljességgel rendben van.

Az Ön írását, amit Steindlnek küldött a pénz ügyében, leiratként mellékeljük a minisztérium felé tett betejesztéshez, ennek megfelelően ki is igazítottam a tételeket.

Steindl úr továbbá azt szeretné, ha a 40,58 „*köikutatási általányból maradt összeg*” külön kerülne elszámolásra, betejesztésünk ennek szellemében készült, – tehát elkülönítve az építkezési számláktól, mert ezek az adatok később nem képezik ellenőrzés tárgyát. *Bocsánatot kérek tehát ha a már kész elszámolást esetleg újra kellene írni!* De hogy mindennemű esetleges tévedéseknek elejét vegyük (ne vegye zokon), a legfontosabb összegeket még egyszer leírnám:

Pénztár állása:

<i>Tavalyi maradvány:</i>	153,53
<i>Újabb utalvány:</i>	2.653,53

<i>Összesen:</i>	2.653,53
------------------	----------

Fedezetlen összeg: 169,67, mely összeg f.e. 3717 sz. alatt kelt miniszteri rendelettel utalványoztatott.

Az átvizsgált kereseti igazolványokkal is sikerült a dolog végére érnem. Hochheimnak 3.300 fl-t utaltunk, Burkhardtnek 3.000 fl-t, Jungfernek 808 fl-t, Kirchmayr már hamarabb megkapta a bérét, – kerek összegek – kis maradékok maradnak. A sekrestyét felújításra szorulónak és természetesen tarthatatlan állapotban lévőknek írtam le – ezért lebontjuk és újra felépítjük. Ennek a terve – valamint a boltozat lebontása is – lesz a következő feladatomban, hogy az idevonatkozó körendelést *lehetőleg* március közepéig eszközölhessem.

A fényképekért hálás köszönet! Schodisch egy ..., a legszebb képen egyáltalán nincs árnyékhatás.

Ebből az „ügynevezett” szép képből kérnék 4 darab kasírozatlan és 4 db kasírozottat, a többiből pedig egy-egy darabot. Schodisch maestro az egészet – hogy ne okozzak Önnek Tisztelendő Úr vesződséget – utánvéttel elküldheti hozzám.

Az ismert pinkafői lóden itt nagy tetszést aratott és a sógorom valamint a fivérem meg is bízott, hogy rendeljek belőle. Mivel azonban én a cég nevét nem tudom, kénytelen vagyok az Ön jószágát igénybe venni és Önt kéréssel terhelni. 22 méterre van szükségem – ha nem megy egy darabban – akkor 10 és 12 métert ugyanolyan színűt, mint az a lóden, amelyet én magammal hoztam. Kérem Nm. Tisztelendő Urat, hogy a lódent minél hamarabb – alkalom adtán (ha nem tart túl sokáig) küldesse el postai utánvéttel István fivérem címére (Josefplatz 12.) vagy küldje el valakivel, aki a napokban Pinkafőn jár, valamint arra is megkérnem, hogy lódenkabátnak való mintákat is mellékelteni szíveskedjék. Szíves elnézését kérem, hogy ilyesmivel terhelem Önt – előre is hálásan köszönöm!

Egészségem remek! Nem lógatom már az orrom – mint régebben. A hólyaghurtnak – nyoma sincs már, s ami az azelőtti betegségemet – ami oly sok gondot okozott – illeti – afelől már teljesen nyugodt vagyok. Amint a hurut engedte, hogy föl tudtam kelni, kocsiba ültem, és Prof. Dr. Schwimmer egyetemi specialistához mentem, alaposan megvizsgáltattam magam – hogy visszamaradt-e esetleg valami. Alapos vizitáció után (bőr stb.) konstatalta – hogy nincs mit konstatalnia, – eltűnt. Teljes megnyugtatóm érdekében jódtablettát rendelt, amit 3-4 hétig szedjek és aztán jöjjenek vissza. 3 hét után pörsenések és kiütések jelentek meg, – természetesen szörnyen megijedtem és azonnal rohantam Dr. Schwimmerhez. Miután megvizsgált, így szólt – kedves barátom, – Ön teljesen egészséges, – menjen szépen haza és dobja a francba a tablettákat, a pörsenések a jódtól vannak, ezt nevezik jódküítésnek. Nos, ismét rendszeren élek – annyit eszem és iszom, amennyit csak lehet, mindig farkaséhes vagyok.

Major úr levelét megkaptam, – bizonyára mérges, hogy még nem válaszoltam, – de a parlamentben stb., majd válaszolok neki. Kérem, alkalom adtán szíveskedjék átadni neki üdvözetem és ajánlásom, valamint Schmilliarnak és Putz plébános úrnak is.

Vajon mikor üdvözölhetem majd a Tisztelendő urat és Major (Wossala őrnagy) urat?

Üdvözet Annának. A mielőbbi vizontlátásra!

Maradok szívélyes üdvözlettel a Nm. Tisztelendő Úr alázatos szolgája Steinhausz L.

Karl gróf úrnak is mély tiszteletem és ajánlom magamat!

NM. TISZTELENDŐ ÚR! TISZTELT PLÉBÁNOS ÚR!

Bizonyára nem tévedek abban, ha úgy gondolom, hogy Ön a régi közmondást „Ha nincs a szeme előtt, már az eszében sincs.” talán már többször is mondta rólam. Nem tagadhatom – a látszat ellenem szól – mégis csupán a látszat, – egy nyíltan kimondott

váddal szemben határozottan fel kellett lépnem. Nem akarom a dolgokat szépíteni – *nem szokásom* – épp ellenkezőleg nyíltan megvallom, hogy már rég írnom kellett volna, én azonban a levélírók „kevésbé szorgalmas fajtájából” való vagyok, ahogyan ezt immár a Tisztelendő Úr is megtapasztalhatta. Magán a levélíráson azonban – nem múlik a dolog! Annál többször gondolok Máriafalvára, többet és gyakrabban, mint azt Ön esetleg képzelet!

Először lássuk az üzletet. Hogy a Tisztelendő Úr „meg ne rettenjen”, – hogy a kézi kasszába többet utalunk, – mint azt Ön gondolja – szeretném megjegyezni, mely számlákat vettem fel mint „*még fizetendő*” számlákat:

Klein – lakatos	41,73	Blach	4,50	Ertl	66,75
Tullmann – asztalos	2,30	Pfeiler	304,00	Pfeiler	54,52
Hefler – tégláégető	44,00	Klein	13,26	Burkhardt	83,20
Fliegenschnee	5,94	Schalk	9,00	Összesen:	629,20

Az Ön legutóbbi levele alapján a kasszában 199,23 van, ezek szerint még 429,97 szükségeltetik, amely összeg – a tegnap lejött – 5489 számú rendelet által immár a felsőöri adóhivatal pénztáránál átutalásra került. Egyidejűleg megküldöm Nm. Tisztelendő Úrnak az utolsó számlákat azzal a kéréssel, hogy szíveskedjék az érdekelteket kifizetni, itt jegyzem meg, hogy a szobrász Ertl-nek 36,75 Kr. előleget ki kellene fizetni, a fennmaradó részt elég lesz a szentségtartó szekrény elkészülte után (ami ügyis csak majd az oltár felállításkor – tehát az én jelenlétemben lesz lehetséges) kiegyenlíteni, Pfeiler számláját a kórus padozatáról ugyanígy – csak annak megtörtént lera-kása után – kell kiegyenlíteni.

Jungfert, a nagy iparost és művészt alaposan megtáncoltattam, s majdnem a „kirúgásig” jutott a dolog, – ennek következtében a professzornál (Steindl) is kegyvesztett lett. Mégis – mivel írásbeli szerződés nem volt, nem tehettem mást, minthogy néhány tételt töröltem nála, és rábírtam a kulcslyuktakaró vasalatok felújítására (annak idején). Bár ez nem sok – azért ennek is örülünk.

Jungfer pótolja:

A Schalk féle számlában törölt tételt	6,05
Klein	5,30
A számla sorszáma 38. Posta	3,11
	3,07

Összesen: 17,53

Jungfer nálunk befizette az összeget és én azt postai utalványon továbbítom Önnek (óriási többlet a kasszában!)

Önre Plébános úr bizonyára nyugtatólag fog hatni, – e szomorú böjti időben – ha felvidításul közlöm Önnel, hogy a – már elsiratott – szószéket és a keresztelő kutat – mégiscsak engedélyezték! Forster miniszteri tanácsos volt nálunk az irodában, – Steindl és én addig gyúrtuk, míg végre beleegyezett. Az erre vonatkozó határozat már le is jött „*amennyiben a község pénzéből nem telnék – annak kifizetéséről gondoskodni fogok*” (Trefort) min. Így Önnek most ismét eggyel kevesebb gondja lett, nekem pedig eggyel több. Egyébiránt Zsolnay már dolgozott az objektumon, – de minек-utáná mégis „tingli-rangli”-ban! volt, megint abbahagyta a munkát. Most ismét elkezdett dolgozni, jelenleg már a keresztelő kút is készen van. Részünkről felment egy általános beszámoló költségigazolással együtt, a költségek túllépésnek könnyeket fakasztó megokolásával. Különben ez a túllépés lehetne nagyobb is – a megokolásba fektetett munka – ugyanannyi. De nézzük a számokat:

Összköltség (felszerelés nélkül) 34.462,25fl., – *esetről-esetre engedélyezett összegek:* 28.061,06, *túlkiadás* 6.401,19. – Elsütöttem egy megokolást, ami megért volna egy nagyobb költség-túllépést is. Aláfalazások, boltozatok stb. stb. elég lehetőséget kínálnak.

A sekrestye írásbeli engedélye tegnap megérkezett!

Baráti ajánlatával a lakásom fűtését és világítását illetően – bár eredetileg nem állt szándékomban – mégis köszönettel élni kívánok. Bár védekezni nem tudok az ellen, hogy esetleg igazságtalan legyek, mégis az Ön kategorikus felszólítása eloszlatja a felbukkanó kételyeket. Ezért a fűtésre és a világításra 15 fl.-t számolok – valamint a gróf úrnak a bonbonra és a lapra 5,5 fl.-t, Az adósságomból fennmaradó 29,50 fl.-t postai utalvánnyal küldöm – hálás köszönetem! Hanyagságomért szíves elnézését kérem.

A múlt héten jöttem vissza egy kéthetes szabadságról, amit otthon Lentschauban (Löcse?) jó anyámnál töltöttem. Visszafelé megálltam – hivatalos ügyben – néhány napra Kassán, ott – farkasordító hidegben – felvételeket készítettem, kerestem egy hatalmas náthát, azért különben egészen jól vagyok!

Karl gróf úrnak Szalónakra kérem különleges hódolatom átadni – egyben azt a kérésemet is, hogy az oltárral kapcsolatban legyen még egy kis türelemmel, – eddig nem lehetett.

Milyen hírei vannak Korfuról? Alkalom adtán üdvözetem kérem mellékelni. A Wossala családnál mi újság? Szívélyes üdvözetem! Az őrnagy úr nem nehezelt a hallgatásom miatt? Majd legközelebb többet!

Abban a reményben, hogy irományom a Nm. Tisztelendő urat frissen és egészségben találja, szívélyes üdvözlettel

Híve L. Steinhausz

Budapest, 1885. Február 24-én

